

КРИСТІНА
ДАЛЧЕР

мовчання
може
оглушити

Анотація

«Голос» — це історія про світ, де в жінок більше немає голосу. Раніше середньостатистична людина говорила по 16 тисяч слів щодня, та нині жінки мають право виголосити лише сотню. Сто слів на день. Не більше. Це кількість, яку доктор Джин Макклеллан та інші жінки мають право вимовляти щодня. Бодай одним словом більше — і сотні вольтів електрики прокотяться венами будь-якої жінки, яка наважиться його вимовити. Це правило нового уряду. У той день, коли уряд ухвалює нові закони для всіх жінок, Джин просто не може в це повірити. Це не може статися тут. Не в Америці. Не в сучасному світі. Утім так є. І так триватиме доти, доки одна жінка не вступає в боротьбу, щоб захистити право голосу всіх інших.

ISBN 978-617-7764-96-9

Крістіна Далчер

ГОЛОС

Книжка «Голос» є художнім твором.

Усі імена, персонажі, місця й події, описані в ній, є або витвором авторської уяви, або використані образно. Будь-яка аналогія з особами (живими чи покійними), комерційними установами, пригодами або місцинами є збігом.

На спомин Чарлі Джонса, лінгвіста, професора, друга

Подяки

Чоловік на ім'я Стівен Кінг колись сказав: «Ніхто не пише довгий роман на самоті». Мені було близько десяти років, коли я вперше прочитала ці слова на початку «Долі Салему»[1]. Вони не втрачають актуальності й сьогодні.

«Голос» народився від численних матерів і батьків, і я мушу подякувати їм усім:

Моїй агентці, Лорі Бредфорд, за її чесність, розуміння і підтримку. Жоден письменник не побажав би кращої захисниці для власного твору.

Моїм видавчиням у США і Великій Британії — Сін-ді Хван із «Berkley» та Шарлотті Мюрсел із головного офісу «HarperCollins» і всім командам обох видавництв за їхній шалений ентузіазм.

Моїм першим читачам, Стефані Хаттон і Калебу Ектерлінгу, за те, що швидко прочитали роман, написаний за два місяці, і надали йому блиску.

Джоанн Мерріам із «Upper Rubber Boot Books». Без її дзвінка про прийом роману до антології «Broad Knowledge: 35 Women Up to No Good» розповідь лікарки Джин Маккеллан могла би ніколи не з'явитися.

Еллен Брайсон, Кайлі Понграк і Софії ван Л'юін, які гостро критикували мій рукопис, змушуючи продовжувати створювати його.

Дивовижній команді з підтримки авторів малої прози і видавцям, які роками кричали про мій роман. Ви самі розумієте, про кого йдеться.

Тобі, любий читачу, який в кінцевому підсумку судитиме цю історію. Я щиро вірю, що вона тобі сподобається, а крім того, трохи розізлисть і змусить замислитися.

Зрештою, своєму чоловіку, Брюсу за те, що підтримує ледь не всі мої починання. І який ніколи, ніколи не каже мені говорити менше.

Один

Якби хтось сказав мені, що я за тиждень зможу скинути президента, побороти Рух Бездоганих і того некомпетентного гівнюка Моргана ЛеБрона, я би не повірила. Але і не сперечалася б. Я би просто нічого не відповіла.

Я стала жінкою кількох слів.

Сьогодні за вечерею, перш ніж я промовляю свої останні слова за день, Патрік простягає руку і стукає по сріблястому пристрою навколо мого лівого зап'ястка. Це легкий дотик, наче він розділяє мій біль, чи, можливо, нагадує, щоб я мовчала, доки опівночі лічильник не скинеться на нуль. Ця магія відбудеться, коли я спатиму, і я розпочну вівторок із незаймано чистого аркуша. Те саме станеться з лічильником моєї донечки, Соні.

Мої сини не носять лічильників слів.

За обідом вони зазвичай теревенять про те, що відбувалося у школі.

Соня також ходить до школи, однак ніколи не марнує слів на обговорення свого дня. Під час вечері, куштуючи звичайнісіньке рагу, яке я зготувала з пам'яті, Патрік питає Соню про її успіхи у доведенні, фізкультурі і новому предметі, який називається «Проста домашня бухгалтерія». Чи слухається вона вчителів? Чи отримає високі оцінки у цій чверті? Він точно знає, які саме питання ставити: закритого типу, на які можна відповісти або кивнувши, або похитавши головою.

Я дивлюся на них і слухаю, мої нігті впираються у долоні і лишають півмісяці на шкірі. Соня киває на відповідні питання, морщить ніс, коли близнята, не розуміючи важливості питань, на які можна відповісти «так» або «ні» чи лише парою слів, розпитують сестру про те, які у неї вчителі, уроки і який

предмет їй подобається найбільше. Так багато відкритих запитань. Я відмовляюся думати, що насправді вони усе розуміють, що вони дражнять її, видурюючи з неї слова. Але ж їм одинадцять років, вони досить дорослі, аби розуміти усе. І вони бачили, що стається, коли ми зловживаємо кількістю слів.

Соня переводить погляд з одного брата на іншого, її губи трясуться, рожевий язик — частина тіла з власним розумом — тремтить на кінчиках зубів або облизує пухку нижню губу. Стівен, мій найстарший син, простягає руку і торкається вказівним пальцем її вуст.

Я можу сказати їм те, що вони хочуть знати: тепер уроки проводять лише чоловіки. Однобічна система. Вчителі говорять. Учні слухають. Це вартуватиме мені одинадцяти слів.

А у мене лишилося п'ять.

— Як її словниковий запас? — питає Патрік, повертаючись до мене, і формулює питання інакше: — Вона його збільшує?

Я знизую плечима. До шести років у Соні вже мала бути армія з десяти тисяч лексем, особливі війська, які би струнко вишиковувалися і виконували накази її маленького, досі гнучкого мозку. Так мало би бути, якби три «R»[2] тепер не зводилися до одного: звичайної арифметики. Зрештою, усе, що очікується від моєї дочки — що колись вона ходитиме по крамницях та вестиме домашнє господарство, буде відданою і покірною дружиною. Для цього потрібна математика, а не правопис. Не література. І не голос.

— Ти ж спеціаліст з когнітивної лінгвістики[3], — каже Патрік, збираючи порожні тарілки і закликаючи Стівена робити те саме.

— Була.

— І є.

Попри рік моїх тренувань зайві слова вилітають з моїх вуст, перш ніж я встигаю зупинитися:

— *Ні. Більше. Ні.*

Патрік дивиться, як лічильник відраховує ще три слова. Я відчуваю, як кожне з них лиховісним барабаном відбивається на моєму пульсі.

— Досить, Джин, — каже він.

Хлопці обмінюються стурбованими поглядами, бо знають, що стається, коли лічильник виходить за межі трьох цифр. Один, нуль, нуль. Це станеться, коли я скажу своє останнє слово понеділка. Своїй донечці. Я ледве не шепочу «добраніч», коли бачу благальний погляд Патріка.

Я піднімаю її на руки і несу до ліжечка. Вона тепер важча і завелика, тож я несу її обома руками.

Соня посміхається до мене, коли я накриваю її ковдрою. Як завжди, немає казки на ніч, ніякої Дори-мандрівниці, ні Вінні-Пуха і Паця, ані Кролика Пітера і його лихих пригод на грядці з латуком містера Макгрегора. Мене лякає, що вона сприймає це як норму.

Я мугикаю їй колискову про пересмішників та козенят, ці віршики і картинки досі у моїй пам'яті.

Патрік спостерігає за нами з дверей. Його плечі, колись широкі й міцні, осунулися у перевернуту «V», його чоло також вкрито подібними лініями. Здається, усе в ньому вказує вниз.

Два

У своїй спальні, як і всіма іншими ночами, я загортаюся у ковдру невидимих слів, вдаючи, що читаю. Мої очі танцюють на уявних сторінках Шекспіра. Якщо я дозволяю собі примху, то обираю Данте в оригіналі статичною італійською мовою. Мова Данте за ці сторіччя змінилася зовсім трохи, але сьогодні вночі я виявляю, що заледве просуюся забутою лексикою. Цікаво, як італійки даватимуть раду новим правилам, якщо наші внутрішні закони стануть колись міжнародними.

Можливо, вони ще більше жестикулюватимуть руками.

Але шанси на те, що наша хвороба пошириться за кордон, незначні. До того, як телебачення стало державною монополією, до того, як нам на зап'ястки почепили лічильники, я дивилася новини. «Аль-Джазіра», «Бі-Бі-Сі», три телеканали італійської телерадіокомпанії «RAI» та й інші канали час від часу транслювали різні ток-шоу. Ми дивилися їх з Патріком і Стівеном, коли решта дітей вже спала.

— Ми справді мусимо це дивитися? — стогнав Сті-вен. Він розвалився у своєму кріслі, засунувши одну руку до миски з попкорном, а іншою щось набираючи на телефоні.

Я зробила гучніше.

— Ні. Не мусимо. Але можемо. — Хто знав, скільки ще це буде доступно. Патрік уже говорив про кабельне телебачення, про те, як компанії висіли на тоненькій ниточці. — Не кожен може дозволити собі це, Стіве-не. — Чого я не додала, так це: *Насолоджуйся, поки є можливість.*

Хіба що насолоджуватися особливо не було чим.

Усі ток-шоу були подібні. Одне за одним вони сміялися з нас. «Аль-Джазіра» називали те, що відбувалося в нашій країні

«новим екстремізмом». Я би посміхнулася, як би не вбачала у цьому правди. Британські політичні експерти хитали головами, наче промовляючи: *«О, ці ненормальні янкі. Що вони взагалі роблять?»*. Італійські ж експерти, яких питали напіводягнені і надміру нафарбовані журналістки-секс-бомби, кричали, тицяли пальцями і сміялися.

Вони насміхалися з нас і казали, що нам треба розслабитися, бо інакше ми скінчимо головними хустинами і довгими безформними спідницями. На одному з італійських каналів показали соромітний скетч, у якому двоє чоловіків у пуританському одязі займалися сексом. Це справді так вони бачили Сполучені Штати?

Не знаю. Я була в Італії ще до народження Соні, а тепер можливості поїхати туди немає.

Наші закордонні паспорти стали недійсними ще до того, як обмежили наші слова.

Треба пояснити: недійсними стали деякі паспорти.

Я дізналася про це за мирських обставин. У грудні я зрозуміла, що минув термін закордонних паспортів Стівена і близнюків, і вирішила завантажити три нові форми на паспорти в інтернеті. Соні, у якої ніколи не було інших документів, окрім її свідоцтва про народження і книжечки з записами про щеплення, потрібна була інша форма.

Поновити закордонні паспорти близнюкам було легко, як і раніше, коли я оновлювала їх для себе і Па-тріка. Коли ж я натиснула на посилання для нового подання на паспорт для Соні, мене перенесло на сторінку, якої я раніше не бачила. Там було єдине питання: **Заявник — чоловік чи жінка?**

Я кинула погляд на Соню, яка гралася набором різнокольорових кубиків на килимі у моєму саморобному домашньому кабінеті, і обрала відповідь **жінка**.

— Червоний! — вигукнула вона, підвівши погляд на монітор.

— Так, сонечко, — відповіла я. — Червоний. Дуже добре. А як ще сказати?

— Багряний!

— Ще краще.

Без підказки вона продовжила:

— Малиновий! Вишневий!

— Молодчинка. Продовжуй далі, — сказала я, погладивши її по голові і кинувши ще один набір кубиків на килим. — Тепер спробуй з синіми кольорами.

Повернувшись до комп'ютера, я зрозуміла, що Соня мала рацію першого разу. Монітор був саме червоним. Червоним, як довбана кров.

Будь ласка, зв'яжіться з нами за номером, вказаним нижче. Також ви можете надіслати нам електронного листа на адресу applications.state.gov. Дякуємо!

Разів десять я намагалася додзвонитися за вказаним номером, а потім вирішила надіслати і-мейл. Потім майже два тижні чекала, доки не отримала відповідь. Таку собі відповідь. За десять днів мені надійшов електронний лист, у якому було написано, що я маю відвідати місцевий паспортний стіл.

— Чимось можу вам допомогти, мем? — спитав службовець, коли я прийшла із Соніним свідоцтвом про народження.

— Можете, якщо ви приймаєте заявки на отримання закордонних паспортів. — Я просунула документи у проріз під захисним склом.

Службовець, якому на вигляд було років дев'ятнадцять, схопив папери і сказав мені зачекати.

— О, — промовив він, похапцем повернувшись до вікна. — Мені на хвилину знадобиться ваш паспорт. Просто, щоб зробити копію.

Мені сказали, що закордонний паспорт Соні буде готовий за кілька тижнів. Чого мені не сказали, то це те, що мій паспорт

був визнаний недійсним.

Про це я довідалася набагато пізніше. А Соня так і не отримала власний паспорт.

Спочатку деяким людям вдавалося вибратися. Хтось перетинав кордон із Канадою, хтось плив на човнах до Куби, Мексики, островів. На те, щоб влада встановила контрольно-пропускні пункти, пішло небагато часу, а стіна, що відділяла Південну Каліфорнію, Аризону, Нью-Мексико і Техас від Мексики, власне, вже була збудована, тож виїзд людей досить швидко припинився.

— Ми не можемо дозволити, щоб наші громадяни, наші матері і батьки тікали за кордон, — сказав президент в одному зі своїх перших звернень.

Я досі думаю, що нам вдалося би втекти, якби ми з Патріком були лише вдвох. Але з чотирма дітьми, одна з яких навіть не розуміє, що не можна крутитися у своїй авто-люльці й щебетати до прикордонників «Канада!» — нізащо.

Тож сьогодні я не почувалася примхливою, ні після роздумів про те, як легко вони зробили з нас в'язнів власної країни, ні після того, як Патрік обійняв мене і сказав спробувати не думати про те, як усе було раніше.

Було раніше.

Ось, як усе було: ми розмовляли допізна. На вихідних зранку вилежувалися в ліжку, відклавши хатні справи, і читали газети. Ми влаштовували коктейльні вечірки й обіди, а влітку — барбекю за гарної погоди. Грали в ігри — спочатку у «піки» та бридж, пізніше, коли хлопці досить виросли, щоб відрізнити шестірку від п'ятірки, у «війну» та «рибалку».

Щодо мене особисто — у мене були подруги, «курячі вечірки» — так Патрік називав наші з подругами дівич-вечори, але я знала, що він це казав необразливо. Це просто одна з тих речей, які говорять чоловіки. Принаймні, саме це я казала собі.

Раніше у нас були книжкові клуби і посиденьки за кавою, ми обговорювали політику у винних барах, а згодом у підвалах — наша версія «Читання “Лолі-ти” в Тегерані»[4]. Здавалося, Патрік ніколи не був проти моїх щотижневих втеч, хоча іноді і насміхався з нас, поки не лишилося з чого іронізувати. За його словами, ми були тими голосами, які не можна приглушити.

Що ж. Забагато про непогрішимість Патріка.

Три

Коли все це почалося, перш ніж хтось зміг побачити, що готує майбутнє, серед нас була одна жінка, чий голос був особливо гучний. Її звали Джекі Хуарес.

Я не хочу думати про Джекі, але раптом повертаюся на півтора року тому, в час після інавгурації — я сиджу у кімнаті з дітьми і шикаю, аби вони не сміялися і не розбудили Соню.

— Жінка по телевізору — якась істеричка, — каже Стівен, повертаючись до кімнати з трьома мисками морозива.

Істеричка. Ненавиджу це слово.

— Що? — перепитую я.

— Жінки — божевільні, — продовжує він. — Це не новина, мамо. Ти ж знаєш, що кажуть про жіночі істерики і випадки про материнство.

— Що? — знову питаю я. — Де ти таке почув?

— Сьогодні в школі. Це сказав якийсь Кук або що. — Стівен роздає морозиво. — Чорт. Одна миска менша. Мамо, тобі меншу миску чи більшу?

— Меншу. — Я досі намагалася схуднути після останньої вагітності.

Він пускає очі під лоба.

— Ага. Подивимося на твій метаболізм після сорока з хвостиком. І коли це ти почав читати Крука[5]? Не думала, що «Опис людського тіла» — обов'язкове читання у старших класах. — Я зачерпую ложку морозива. Мишача порція на три укуси. — Навіть з поглибленим вивченням літератури.

— Це поглиблена програма з релігієзнавства, мамо, — відповідає Стівен. Хай там як, Кук чи Крук. Яка різниця?

— У літері «р», дитино. — Я повертаюся до розгніваної жінки по телевізору.

Вона виступала раніше, вибухала тирадами про нерівноправність оплати праці та непробивні скляні стіни, завжди вставляючи цитати зі своєї останньої книги. Книга мала дихальну назву, яка наче пророкувала Судний день, «Вони позакривають нам роти». Підзаголовок: *Усе, що потрібно знати про патріархат і ваш голос*. На обкладинці серія ляльок — від голих пупсів до Барбі і Реггеді Енн[6]. Вони витріщаються з обкладинки, яскраві і різнобарвні, і кожній ляльці за допомогою фотошопа заткнули рота кульковим кляпом.

— Моторошно, — кажу я Патріку.

— Занадто, тобі не здається? — Він жадібно дивиться на моє морозиво, що тане в мисці. — Ти будеш це їсти?

Я віддаю йому миску, не відвертаючись від телевізора. Щось у тих кляпах мене бентежить — навіть більше, ніж Реггеді Енн із червоним м'ячем, приклеєним до рота. Це через ремені, думаю я. Ця чорна літера «Х» з криваво-червоним центром, що перетинає обличчя кожної ляльки. Вони скидаються на саморобні вуалі, що закривають усе обличчя, крім очей. Можливо, в цьому і суть.

Джеккі Хуарес — авторка цієї і ще півдюжини інших книжок, від назв яких здригаєшся, наче хтось дряпає ножом скло, на кшталт «Заткнись і сядь, босонога і вагітна: якою хочуть бачити тебе релігійні праві»,

Тепер вона верещить до журналіста, якому, ймовірно, не слід було казати слово «фемінаці».

— Знаєте, що отримаєте, коли приберете частину про фемінізм з «фемінаці»? — Джеккі не чекає на відповідь. — Наці. Ось, що ви отримаєте. Так вам більше подобається?

Журналіст загнаний у глухий кут.

Джекi не звертає на нього уваги i свердлить своїми нафарбованими божевільними очима камеру так, що здається, ніби вона дивиться просто на мене.

— Ви й гадки не маєте, дами. Чорт забирай, навіть не здогадуєтесь. Ми на слизькій стежці до доісторичної епохи, дівчата. Подумайте про це. Подумайте, де ви опинитеся — де будуть ваші доньки — коли влада поверне час назад. Подумайте над словами на кшталт «дозвіл чоловіка» та «батьківська згода». Подумайте про те, як колись ви прокинетеся вранці i дізнаєтеся, що не маєте права голосу ні на що. — Вона робить паузу після кожного з останніх слів, зціпивши зуби.

Патрік цілує мене на ніч.

— Мені вставати рано-вранці, люба. Снідаю з поважною людиною сама знаєш, де. На добраніч.

— Добраніч, любий.

— Їй потрібно прийняти заспокійливе, — каже Стівен, досі дивлячись на екран. Тепер у нього на колінах лежить пачка чипсів i він хрускотить ними, по п'ять штук за раз, нагадуючи, що бути підлітком не так вже й погано.

— Морозиво i чипси, дитино? — питаю я. — Що буде з твоїм обличчям.

— Десерт чемпіонів, мамо. Гей, може подивимось щось інше? Від цієї жінки у мене депресія.

— Звісно. — Я передаю йому пульт, Джекi Хуарес затихає лише тому, що її замінює повторний показ серіалу «Duck Dynasty»[7].

— Серйозно, Стіве? — кажу я, дивлячись як бородаті здоровезні чоловіки у камуфляжі по черзі філософствують на політичні теми.

— Ага. Вони збіса збунтувалися.

— Вони божевільні. I слідкуй за язиком.

— Це просто жарт, мамо. Господи. Таких людей взагалі немає.

— А ти був колись в Луїзіані? — Я забираю в нього пачку чипсів. — Твій тато з'їв усе моє морозиво.

— Був, на Марді Гра[8], два роки тому. Мамо, твоя пам'ять починає мене хвилювати.

— Новий Орлеан це не Луїзіана.

А може і ні, думаю я. Якщо замислитися, чи є різниця між якимись чоловіками-покидьками з глушини, які радять одружуватися з дівчатами-підлітками, і купкою п'яниць у костюмах, що кидають намисто будь-якій кралі, яка покаже груди на Сент-Чарльз авеню?

Мабуть, невелика.

А тут на відстані п'ятисекундного перемикання каналів ціла країна: розфарбована Джекі Хуарез у діловому костюмі проповідує страх, а люди з реаліті-се-ріалу — ненависть. Чи, можливо, навпаки. Принаймні, чоловіки у камуфляжі не витріщаються на мене з екрану і не звинувачують.

Стівен, допиваючи другу банку коли і доїдаючи другу миску морозива — неточна картина, бо він відмовився від миски і ложкою вишкрібає залишки смакоти просто з відерця — оголошує, що йде спати.

— Завтра контрольна на підготовчих курсах з релігієзнавства.

Коли це десятикласників почали готувати до вступу в університет? І чому вони не здають щось корисне, як-от біологія чи історія? Я питаю у сина про все це.

— Релігієзнавство — новий предмет. Його усім пропонують, навіть новачкам. Гадаю, його введуть до основного розкладу у наступному році. Хай там як, — каже він з кухні, — це означає, що цього року на біологію чи історію немає часу.

— То що ж це за предмет? Порівнювальне богослов'я? Гадаю, таке я можу зрозуміти — навіть у школі.

Він повертається до кімнати з брауні. Його перекус перед сном.

— Ні. Радше, ну не знаю, філософія християнства. У будь-якому разі, на добраніч, мамо. Люблю тебе. — Він цілує мене в щоку і зникає у коридорі.

Я знову перемикаю на Джекі Хуарес.

У житті вона була значно симпатичніша, і неможливо зрозуміти, чи то Джекі погладшала після магістратури, чи то камера додала їй сумнозвісні десять фунтів. Під професійно накладеним гримом і зробленою зачіскою, вона виглядає втомленою, наче двадцять років гніву пролягли на її обличчі, по зморшці за рік.

Я хрумкаю чипсами і злизую солоні хімікати з пальців, перш ніж скрутити пачку, і кладу її за межі досяжності.

Джекі витріщається своїми холодними очима, які не змінилися, звинувачуючи мене.

Мені не потрібні її звинувачення. Не були потрібні двадцять років тому і не потрібні зараз, але я досі пам'ятаю той день, коли вони на мене посипалися вперше. Того дня наша дружба з Джекі почала розвалюватися.

— Ти ж ідеш на марш, Джин? — У дверях моєї кімнати стояла Джекі, без ліфчика і без косметики, а я розвалилася на ліжку серед половини бібліотечної колекції книжок з нейролінгвістики.

— Не можу. Зайнята.

— Чорт забирай, Джин, це важливіше за якесь дурне вивчення афазії[9]. Як щодо того, щоб зосередитися на людях, які існують?

Я підвела на неї погляд, схиливши голову на правий бік у німому питанні.

— Гаразд, гаразд, — вона підняла руки вгору. — Ці теж існують. Вибач. Я просто кажу, що та штука, яка відбувається з Верховним судом, ну, розумієш, це *зараз*. — Джекі завжди називала політичні ситуації: вибори, призначення, конфірмації, промови, хай там що — «штуками». Та штука із судом. Та штука з промовою. Та штука з виборами. Це доводило мене до сказу. Їй як соціолінгвісту потрібно було час від часу працювати над власним словниковим запасом.

— У будь-якому разі, — сказала вона, — я піду. Подякуєш мені пізніше, коли Сенат підтвердить посаду Грейс Мюррей. Єдина жінка у Сенаті, якщо тобі цікаво. — Вона знову почала про те «що ті дегенера-ти-жінконенависники зробили на слуханнях комітету два роки тому».

— Дякую, Джекі. — Я не могла приховати посмішку в голосі. Однак, вона не посміхнулася.

— Гаразд, — я відштовхнула від себе блокнот і встромила олівець у свій хвостик. — Може, ти припиниш мене підставляти? Розумієш, ця неврологія мене вбиває. Цього семестру її веде професорка Ву, і вона полонених не бере. Джо іспит не склав. Марк не склав. Ханна не склала. Ті дві дівулі з Нью-Делі, які завжди ходять за ручку і від задниць яких лишилися продавлені сліди у відділі для індивідуального навчання в бібліотеці, теж не склали. Це не те саме, що сидіти щовівторка і розповідати анекдоти про розгніваних чоловіків і сумних дружин та ділитися поглядами на те, що підліткові текстові переписки — це нова хвиля мовлення майбутнього.

Джекі підняла один з бібліотечних підручників з мого ліжка, відкрила його і глянула на заголовок у верхній частині сторінки.

— «Етіологія інсульту у хворих з афазією» Верніке[10]. Захоплююче, Джин. — Вона кинула книжку на ковдру і та приземлилася з глухим звуком.

— Саме так.

— Гарзд. Лишайся тут у своїй крихітній лабораторній бульбашці, а решта з нас піде. — Джекі підняла підручник, нашкрябала два рядки на задньому форзаці і знову кинула на ліжко. — Про всяк випадок, якщо ти раптом знайдеш вільну хвилину, аби звернутися до своїх сенаторів, Дівчинко у Бульбашці.

— Мені подобається моя бульбашка, — сказала я. — А це бібліотечна книжка.

Здавалося, Джекі було байдуже, навіть якби вона щойно запшикала Розетський камінь[11] балончиком фарби.

— Ага. Ну звісно ж, подобається, тобі і решті білошкірих феміністок. Сподіваюся, ніхто не прийде і не лопне її. — З цими словами вона вийшла з дверей із купою різнокольорових плакатів у руках.

Коли термін нашої оренди скінчився, Джекі сказала, що не бажає його поновлювати. Вона з ще кількома жіночками вирішила оселитися у районі Адамс Морган[12].

— Мені там більше подобається аура, — сказала вона. — До речі, з днем народження. Наступного року тобі виповниться чверть століття. Як казала Мерилін Монро, це змушує дівчину замислитися. Ну, на все добре. І подумай про те, що тобі потрібно зробити, аби лишатися вільною.

Подарунком, який вона залишила, був набір споріднених дрібничок, тематичний пакунок. Усередині бульбашкової плівки був пакет із жувальної гумкою, кожна пластинка якої була загорнута в ідіотський мультяшний малюнок, рожева пляшка рідкого мила з пластмасовою паличкою, прикріпленою до кришки, очищувач для ванної кімнати — можете здогадатися, якої марки[13], пляшка каліфорнійського шампанського й упаковка з двадцяти п'яти повітряних кульок.

Того вечора я пила шампанське просто з пляшки і лопала кожну бульбашку на плівці. Решта потрапила до сміття.

Більше ми ніколи не розмовляли. Подібними вечорами я шкодую про це. Можливо, ті штуки — з виборами, призначеннями, конфірмаціями і постановами влади — не перетворилися б на те, до чого вони призвели зараз.

Чотири

Іноді я простежую невидимі літери на долоні. Коли Патрік з хлопцями розмовляють вголос надворі, я говорю до себе власними пальцями. Я кричу, вию і проклинаю усе те, що за словами чоловіка, «було раніше».

Ось який стан речей на сьогодні: нам виділено на день сто слів. Мої книжки, навіть старі примірники Джулії Чайлд[14] і — яка іронія — пошарпана книжка у червоно-білу клітинку «Покращання будинку і саду», яку подарувала подруга мені на весілля, подумавши, що це прикольний жарт, зачинені у шафі, аби Соня не змогла до них дістатися. Це означає, що мені також до них зась. Патрік носить ключі з собою, наче тягар, й іноді мені здається, що саме через цю важкість тягара він виглядає старшим.

Понад усе я сумую за дрібницями: склянки з ручками й олівцями, розставлені по кутках кожної кімнати, блокноти, всунуті між кулінарними книжками, сухостиральна дошка зі списком покупок на стіні поруч із шафкою зі спеціями. Навіть мої старі поетичні магніти на холодильнику, з яких Стівен складав сміховинні італійсько-англійські речення, помираючи зо сміху. Усе зникло, зникло, зникло. Як і моя електронна пошта.

Як і геть усе.

Деякі з життєвих маленьких дурощів лишилися тими самими. Я досі воджу автівку, ходжу до продуктових крамниць по вівторках і п'ятницях, купляю нові сукні і сумочки, раз на місяць роблю зачіску в «Януцці». Я не підстригаюся — потрібно забагато дорогоцінних слів, аби пояснити Стефано скільки відрізати з одного боку і скільки лишити з іншого. Моє читання

на дозвіллі обмежується рекламними щитами, які рекламують останній енергетичний напій, списком інгредієнтів на пляшках із кетчупом, інструкціями з прання одягу на ярликах: *Не відбілювати.*

Захоплююче читиво, усе це.

У неділю ми ведемо дітей у кіно, купляємо попкорн і содову, а ще ті маленькі прямокутні коробки шоколадок з цукатами зверху, такі можна знайти лише у кінотеатрах і ніколи у крамницях. Соня завжди сміється з мультиків, які ставлять, поки натовп заповнює залу. Фільми відволікають увагу, це єдиний час, коли я чую невимушені і необмежені жіночі голоси. Акторкам на роботі дається особливий дозвіл. Звісно ж, рядки з їхніх ролей, написані чоловіками.

Упродовж перших місяців я справді нишком знову і знову заглядала до книжки, шкрябала короткі записочки на задній частині коробки з-під пластівців чи картонці з-під яєць, писала любовні записки Патрікові помадою на дзеркалі у ванній кімнаті. У мене були певні причини, дуже вагомі — *Не думай про них, Джин, не думай про тих жінок, яких ти бачила у продуктовому магазині* — аби писати записки у своєму домі. Потім одного ранку Соня зайшла до ванної, побачила повідомлення, написане помадою, яке не могла прочитати, і скрикнула: «Літери! Погано!».

Відтоді я спілкуюся сама з собою всередині себе, лише іноді пишу кілька слів Патріку вечорами, після того, як діти вже повкладаються у ліжка, а потім спалюю папірці у бляшанці. Але тепер я навіть не ризикую це робити, зі Стівеном, таким, яким він став зараз.

Патрік з хлопчиками стоять на ґанку заднього двору, близько до мого вікна, й обмінюються історіями про школу, політику, новини, а навколо нашого будинку у темряві сюрчать цвіркуни. Скільки ж шуму від цих хлопців і комах. Можна оглухнути.

Поки я слухаю, усі мої слова рикошетом відбиваються у голові, а потім вилітають з рота важким пустопорожнім зітханням.

Подумай про те, що тобі потрібно зробити, аби лишатися вільною.

Що ж, зробити щось більше, ніж просто забити на все, може стати гарним початком.

П'ять

Ні в чому з цього Патрік не винен. Ось що я повторюю собі щоночі.

Він намагався висловити свою думку, коли ця концепція вперше відбилася від увігнутих стін блакитного кабінету у Білому домі на Пенсильванія-авеню. Знаю, що намагався. Важко було не помітити вибачень у його очах, але висловлювання власних поглядів ніколи не було Патріковим коником.

І це не Патрік розпинався за Сема Маєрса під час минулих виборів. Це був той чоловік, який пообіцяв ще більшу кількість голосів виборців наступного разу, коли Маєрс балотуватиметься. Багато років тому Дже-кі називала його Святим Карлом.

Усе, що мав робити президент — це слухати, слідувати інструкціям і підписувати усяке лайно — невелика ціна за те, щоб вісім років бути наймогутнішою людиною у світі. Утім на той час, коли його обрали, підписувати лишилося не так багато. Кожна диявольська деталь була вже проконтрольована.

Десь уздовж регіону, відомого як «біблійний пояс», у низці південних штатів, вплив панівної релігії почав поширюватися. «Пояс» перетворився на «корсет» і накрив усю країну, окрім «кінцівок» — демократичних утопій Каліфорнії, Нової Англії, Тихоокеанського північного заходу, округу Колумбії і південних юрисдикцій Техаса й Флориди. Ці місця знаходилися на такому далекому синьому кінці спектра, що здавалися недосяжними. Але «корсет» перетворився на «обтислий костюм» і зрештою досяг навіть Гаваїв.

Ми взагалі не помічали, що наближається.

А такі жінки, як Джекі, помічали. Вона навіть очолила марш десяти членів організації «Атеїсти за анархію». Вони ходили

навколо кампусу і викрикували абсурдні пророцтва, типу «Алабама зараз, Вермонт наступний!» і «Твоє тіло не БЕЗДОГАННЕ!». Їй було начхати, що люди з неї сміялися.

— Ось послухай, Джині, — сказала вона мені. — Минулого року у Сенаті була двадцять одна жінка. Тепер у цій клятій святій святих їх п'ятнадцять! — Вона підняла руку і почала по черзі загинати пальці. — Західна Вірджинія. Не переобрана. Один. Айова. Не переобрана. Два. Північна Дакота. Не переобрана. Три. Міссурі, Міннесота у Арканзасі взагалі склали повноваження «з невідомих причин». Чотири, п'ять, шість. Представництво жінок у Сенаті з двадцяти одного відсотка різко впало до п'ятнадцяти відсотків. І ходять чутки, що Небраска і Вісконсин схилиються до кандидатів, які — цитую — «думають про найкращі інтереси країни».

Перш ніж я змогла її зупинити, вона пробігла по цифрах у Палаті представників.

— Із дев'ятнадцяти відсотків лишилося десять, і це лише завдяки Каліфорнії, Нью-Йорку і Флориді. — Джекі зупинилася, впевнюючись, що я досі слухаю. — Техас? Немає. Огайо? Немає. Усі південні штати?

Звіяло бісовим вітром, ось що. І ти гадаєш, що це якась дрібниця? Я вважаю, що ми повернемося до початку дев'яностих вже після половини строку президента. А якщо представництво жінок знову зменшиться вдвічі, то ми попрямуємо у темні віки 70-х.

— От чесно, Джекі. У тебе через це вже починається істерика.

Її слова вилетіли у мене, наче отруйні стріли.

— Що ж, хтось має бути істеричкою серед цього всього.

Найгірше те, що вона помилялася. Двадцять відсотків жінок у Конгресі не стиснулися до п'яти відсотків. За наступні п'ятнадцять років ця кількість впала до нуля.

До цих останніх виборів ми досягли навіть немислимих цілей, і передбачення Джекі щодо *повернення на початок дев'яностих* виявилось точнісіньким — якщо казати про 1890-ті. У Конгресі було різноманіття солодких, наче ванільне морозиво, представників, і двох жінок, які досі займали правлячі посади, швидко замінили чоловіками, які за словами Джекі «думають про найкращі інтереси країни».

Біблійний пояс розширився, простягнувся і переріс у пояс вірності.

Однак, йому був потрібен залізний кулак, така собі примусова рука закону. Знову ж, Джекі в цьому питанні виявилася провидицею.

— Ось почекай, Джині, — сказала вона, коли ми курили дешеві гвоздичні сигарети у єдине віконце нашої квартири. Вона вказала на п'ять акуратних ліній студентів, які крокували в ногу. — Бачиш цих діточок «ROTS»[15]?

— Ага, — відповіла я, видихаючи дим у вікно. Осві-жувач повітря був наготові, раптом з'явиться наша домовласниця. — І що?

— П'ятнадцять відсотків із них із присмаком баптизму. Двадцять відсотків католиків — римської версії. Майже п'ята частина з них вважає себе багатоконфесійними християнами — хай там що це означає. — Вона випустила кілька кілець диму і дивилася, як вони танцюючи вилітають у вікно.

— І що з того? Що це означає? Що майже половина з них агностики.

Джекі засміялася.

— Джині, ти з глузду з'їхала? Я ще навіть не згадала Церкву останнього дня, чи методистів, чи лютеранців, чи Християнську організацію річки Тайога.

— Якої річки? Скільки їх там?

— Один. Здається, він служить у повітряних силах США.

Тепер моя черга сміятися. Я закашлююся, вдихнувши гвоздичний дим, гашу недопалок і обприскую себе освіжувачем.

— Значить, це не така вже і проблема.

— Він — так. Решта — ні. Це організація із серйозним релігійним підґрунтям. — Джекі висунулася з вікна, щоб краще бачити. — І здебільшого це чоловіки. Консерватори, які люблять свого Господа і свою країну. — Вона зітхнула. — А жінок не так сильно.

— Це сміховинно, — промовила я, відійшовши від неї, бо вона вочевидь збиралася спалити свої легені другою сигаретою. — Вони не ненавидять жінок.

— Мала, тобі потрібно частіше виходити надвір. У яких штатах на твою думку у цієї організації найвищі показники? Підказка: це не клята Нова Англія. Там вони гарні хлопці.

— То й що? — Я дратувала її і знала це, але не могла побачити зв'язок, який Джекі намагалася провести.

— А те, що вони консерватори, ось що. Здебільшого білошкірі. Здебільшого натурали. — Джекі загасила недопалок, загорнула його у пластиковий мішечок і подивилася на мене, схрестивши руки. — Хто на твою думку зараз найрозгніваніший? Я маю на увазі, у нашій країні.

Я знизала плечима.

— Афроамериканці?

Вона видала якийсь глухий звук, типу ти-програла-але-у-нас-є-приємний-втішний-приз-за-кулісами.

— Ще одна спроба.

— Її?

— Ні, дурненька. Білошкірі хлопці-натурали. Вони злі, як чорти. Вони відчують себе кастрованими.

— Джекі, ну справді.

— Точно тобі кажу. — Джекі тицьнула у мене пальцем з наманікюрем пурпуровим нігтем. — От зажди. За кілька років

світ буде інакшим, якщо ми не зробимо щось, аби змінити його. Розширення біблійного пояса, гівняне представництво жінок у Конгресі і зграя хлопчиків, зголоднілих до влади, які втомилися від розмов про те, що вони мають бути сприйнятливішими. — Потім вона засміялася, від злого сміху її аж затрусило. — І не думай, що будуть лише самі чоловіки. Степфордські дружини[16] стануть на їхній бік.

— Хто-хто?

Джеккі кивнула на спортивні штани і скуйовджене волосся, на купу вчорашнього посуду у раковині і, зрештою, на себе. Її вбрання було одним із найцікавіших витворів моди, які я бачила на ній останнім часом — легінси з візерунком «індійський огірок», мішкоподібний плетений светр, який раніше був бежевим, але тепер набув кольору іншого одягу з її гардеробу, та пурпурові чоботи на підборах.

— Типові домогосподарки. Дівчата у спідницях і светрах у тон та практичних туфлях, що прагнуть отримати диплом «місіс хтось». Гадаєш, вони люблять таких, як ми? Подумай ще раз.

— Джеккі, годі, — сказала я.

— Просто почекай, Джині.

І я почекала. Усе вийшло майже так, як вона гадала. Навіть гірше. На нас наступали з багатьох напрямів, і так тихо, що у нас не було шансу зміцнити свої ряди.

Одне я зрозуміла від Джеккі: не можна протестувати проти того, чого не бачиш.

Рік тому я дізналася набагато більше. Дізналася, як важко писати листа своєму конгресмену без ручки, чи як важко надіслати листа без марки. Дізналася, як легко продавцю у магазині канцелярських товарів сказати: «Вибачте, мем. Я не можу вам це продати», чи як легко працівнику пошти похитати головою, коли хтось без Y-хромосоми хоче купити марку. Дізналася, як швидко може бути заблокований номер

стілннконого телефону і якими вправними можуть бути молоді військові, які встановлюють камери спостереження.

Я дізналася, що коли план в дії, то все може статися за одну ніч.

Шість

Сьогодні ввечері Патрік грайливий, навіть попри те, що я — ні. Це або так, або він просто хоче зняти стрес перед ще одним днем ще одного тижня на роботі, завдяки якій у машині є бензин і можна сплачувати рахунки за дантиста дітей. Навіть те, що у нього висока посада в уряді, не приносить достатньо грошей, особливо тепер, коли я більше не працюю.

Світло на ґанку вимкнено, хлопці повкладалися спати, і Патрік лягає у наше ліжко.

— Люблю тебе, крихітко, — каже чоловік. Його блукаючі руки говорять про те, що спати він не готовий. Ще ні. А пройшло вже чимало часу. Припускаю, кілька місяців. Може й більше.

Отже, ми переходимо до справи.

Я ніколи не була такою, хто багато говорить, займаючись коханням. Слова здавалися неоковирними, вони різко втручалися у природний ритм злягання. І забудьте про дурні мантри, як у порно: *Дай його мені. Я кінчаю. Трахни мене сильніше. О, так, о, так, о, так.* Це підходить для кухонного флірту чи брудних жартів з подружками, але не для ліжка. Не з Патріком.

Утім ми таки розмовляли. До і після. І протягом. *Я кохаю тебе*, гармонійне поєднання голосних і приголосних, таке підходяще для цього процесу. Наші імена пошепки. *Патрік. Джин.*

Сьогодні ввечері, коли діти у своїх ліжках, а Патрік у мені, монотонно і важко дихає мені у вухо, я заплющую очі через відблиск місяця у дзеркалі комоду і думаю, що б для мене було краще. Чи була б я щасливішою, якби він розділяв моє мовчання? Чи було би так простіше? Чи мені насправді потрібні

слова чоловіка, аби вони заповнювали тишу у кімнаті і щілини у мені самій?

Він зупиняється.

— Що не так, люба? — У його голосі стурбованість, але я розумію, що чую якийсь інший тон, котрий ніколи знову більше не хочу чути. Це звучить як жаль.

Я випростовую руки, кладу долоні йому на обличчя і притискаю його вуста до своїх. У поцілунку я розмовляю з ним, запевняю його, по літерах кажу, що усе буде гаразд. Це брехня, але брехня, підходяща для цієї миті, і він більше нічого не каже.

Нехай сьогодні вночі усе буде спокійно. Повна тиша. Вакуум.

Зараз я у двох місцях водночас. Я тут, під Патрі-ком, він нависає над моєю шкірою. Я частина його і водночас відділена. Я також у своїх спогадах про те, як незграбно розстібаю гудзики на своїй випускній сукні на задньому сидінні б'юїка «Grand National» Джиммі Ріда, сексуальної автівки, якщо такі взагалі існують. Я задихаюся, сміюся, підігріта алкоголем, а Джиммі в цей час щупає мене і мацає. Потім я вже співаю у хорі, підбадьорюючи нашу незіркову команду з футболу, потім виголошую промову на випускному в університеті, лаюся на Патріка, коли він говорить мені тужитися і важко дихаючи промовляє: «Ще один раз, люба», — перш ніж показується голова дитини. Я вже в орендованому котеджі два місяці тому, лежу під чоловіком, якого відчайдушно хочу побачити знову, чоловіка, чиї руки досі відчуваю на своєму тілі.

Лоренцо, шепочу я подумки і відкидаю ці три чарівні склади, поки від них не стало занадто боляче.

Моя внутрішнє «я» дедалі більше віддаляється.

У такі моменти мені пригадуються інші жінки. Наприклад, лікарка Клодія. Одного разу у неї в кабінеті я запитала, чи отримують гінекологи більше задоволення від сексу, ніж решта жінок, чи вони губляться у клінічній природі акту. Чи лежать

вони і думають: «О, зараз моя піхва розширюється і витягується, а клітор ховається під капюшон, а тепер верхня третина (але лише верхня) стінок піхви скорочується, одне скорочення за вісім десятих секунди».

Лікарка плавним рухом витягла дзеркало і сказала:

— Насправді, коли я почала навчатися в медунівер-ситеті, саме так і робила. Не могла припинити про це думати. Дякувати богу, мій партнер також був студентом-медиком, інакше, гадаю, він би застібнув штани і пішов геть, а я би істерично реготала під ковдрою. — Вона погладила мене по коліні і прибрала одну ногу, а потім іншу з підставки, вкритою чимсь рожевим і м'яким. — Тепер я просто насолоджуюся. Як усі люди.

Поки я думаю про лікарку Клодію та її блискуче сталеве гінекологічне дзеркало, Патрік кінчає і падає на мене, цілуючи мене у вуха і губи.

Цікаво, що роблять інші жінки. Як вони справляються? Чи досі вони знаходять у цьому щось, чим можна насолоджуватися? Вони люблять своїх чоловіків, як і раніше? Чи ненавидять вони їх, хоч трохи?

Сім

Коли вона кричить вперше, мені здається, що я сплю. Патрік хропе біля мене, він завжди міцно спить, а робочий графік за останній місяць його вимотав. Тому хропи собі, хропи.

Моє співчуття майже на нулі. Нехай працюють по дванадцять годин на добу, аби покрити неминучий спад, викликаний нестачею майже половини робочої сили. Нехай закопуються у паперовій роботі й адміністративній маячні, а потім плетуться додому лише,

щоб заснути мертвим сном, прокинутися і піти по колу. А чого вони очікували?

Це не Патрікова провина. Я розумію це серцем і мізками. У нас четверо дітей, і нам потрібні гроші, які приносить його робота. Утім моє співчуття закінчується.

Вона знову кричить, але не беззвучно — це водоспад слів, від яких аж серце холодне.

Матусю, не дозволяй йому забрати мене, не дозволяй йому забрати мене, не дозволяй йому забрати мене...

Я зіскакую з ліжка і падаю, заплутавшись у простирадлах і ковдрах, перечіпляюся через нічну сорочку. Сильно вдаряюся гомілкою о твердий кут приліжко-вого столика. Синець кровоточитиме і залишиться шрам, але я думаю не про це. Я думаю про шрам, який матиму, якщо вчасно не дістануся до Соніної спальні, щоб заспокоїти її.

Слова продовжують литися, вони летять до мене коридором, наче отруйні стріли з мільйонів ворожих трубок. Кожне з них жалить, кожне пронизує мою колись товсту шкіру з точністю хірургічного скальпеля, потрапляючи просто в моє нутро. Скільки вже слів вона сказала? П'ятдесят? Шістдесят? Більше?

Більше.

О, Господи.

Тепер вже прокинувся і Патрік. Із широко розплющеними очима, блідий, він скидається на героя якогось фільму, який страшенно нажаханий, бо побачив у шафі монстра. Я чую його швидкі кроки позаду в такт крові, яка пульсує у моїх венах, чую, як він кричить: «Біжи, Джин! Біжи!», — але я не обертаюся. Двері відчиняються, коли я лечу повз них, спочатку до кімнати Стіва, потім — близнят. Хтось — може Патрік, може я — ляскає по вимикачу у коридорі, і периферичним зором я бачу три розмиті обличчя, бліді, наче у привидів. Звісно, кімната Соні буде найдальшою від моєї.

Матусю, будь ласка, не дозволяй йому забрати мене, не дозволяй йому забрати мене, не дозволяй...

Сем і Лео починають плакати. На якусь крихітну мить у моїй голові проминає єдина думка: *паршива мати*. Мої хлопчики стривожені, а я лечу повз них байдуже, не звертаючи уваги. Подбаю про це пізніше, якщо взагалі буду в змозі про щось дбати.

Зробивши два кроки до Соніної кімнатки, я стрибаю на її ліжко, однією рукою намагаю її рот і затуляю його долонею. Другою рукою шукаю під простирадлами твердий метал її лічильника на зап'ястку.

Донечка стогне крізь мою долоню і я кутом ока дивлюся на годинник на її приліжковому столику. Пів на дванадцятку.

У мене не лишилося слів, не на наступні півгодини.

— Патріку...— губами промовляю я, коли він вмикає світло у кімнаті. Чотири пари очей спостерігають сцену на Соніному ліжку. Напевно це виглядає, як акт насилля, гротескна скульптура — моє дитя, яке звивається, її нічна сорочка напівпрозора від поту, і я, лежу, розпластавшись над нею,

придушуючи її плач і притискаючи свою дівчинку до матрацу. Яке це, напевно, жахливе видовище. Дітовбивство во плоті.

На моєму лічильнику на руці, якою я затискаю Соні рота, світиться 100. Я повертаюся до Патріка і безмовно й благально дивлюся на нього, знаючи, що якщо заговорю, якщо на лічильнику висвітиться 101, то вона розділить зі мною удар електричним током.

Патрік приєднується до мене на ліжку, прибирає мою руку з Соніного обличчя і кладе власну долоню.

— Ш-ш-ш, сонечко. Ш-ш-ш. Татко поруч. Татко не дозволить, щоб з тобою щось сталося.

Сем і Лео заходять до кімнати. Вони штовхаються за місце біля ліжка, і раптом не лишається простору для мене. *Паршива мати* стала *неспроможною матір'ю*, ці два слова стрибають у моїй голові. Дякую, Патріку. Дякую, хлопці.

Я не ненавиджу їх. Я кажу собі, що не ненавиджу їх. Але іноді таки ненавиджу.

Ненавиджу, що чоловіки у моїй родині кажуть Соні, яка вона гарнюня. Ненавиджу, що саме вони заспокоюють її, коли вона падає з велосипеда, що це вони вигадують для неї історії про принцес і русалок. Ненавиджу лише спостерігати і слухати.

Це тяжке випробування — постійно нагадувати собі, що це не вони зробили таке зі мною.

До біса усе це.

Соня притихла, безпосередня небезпека минула. Але, вислизаючи задки з кімнати, я помічаю, що її брати обережно намагаються не торкнутися її. Просто про всяк випадок, аби у неї не стався наступний напад.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.

На жаль, цей розділ недоступний у безкоштовному уривку.